

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 2

Матеріали

*Міжнародної науково-практичної конференції
“Правова держава та демократичне суспільство:
фактори розвитку та взаємодії”
м. Київ, МАУП, 14 квітня 2016 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2016

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 3 від 30.03.16)*

Редакційна колегія:

*М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
М. Л. Головка, д-р іст. наук, проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, канд. юрид. наук, доц.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук, доц.*

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.*

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 2: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. “Правова держава
та демократичне суспільство: фактори розвитку та взаємодії”, 14 квітня
2016 р. / редкол.: М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2016. — 448 с. : іл. — Бі-
бліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Бондаренко Е. В. Некоторые аспекты совершенствования прокурорского надзора за соблюдением законов подразделениями МВД Украины.....	287
Босак О. С. Агресія як соціальний феномен	290
Воронецька І. Я. Діяльність органів опіки та піклування, пов'язана із захистом прав повнолітніх осіб, які за станом здоров'я потребують допомоги	293
Гатіатуліна О. В. Міжнародний досвід щодо запобігання і протидії корупції.....	295
Дацько М. В. Actio popularis та ефективність місцевої влади	298
Демченко Д. А. Інформаційне право як соціальний феномен та його місце і роль в системі правових засад становлення української державності	391
Денисенко М. М. Зарубіжний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій	294
Дідовець О. М. Питання можливості звернення стягнення на активи, відчужені у процесі сек'юритизації, у разі банкрутства ініціатора сек'юритизації.....	307
Живцов В. О. Методичні підходи до формування зовнішньоекономічного механізму інтеграції України у світову економіку.....	310
Жубрид С. М. Інтерактивні технології сучасного уроку в початковій школі.....	315
Зайцева В. О. Адміністративно-правові аспекти регулювання збереження та реставрації пам'яток монументального живопису.....	318
Заросило В. В. Окремі аспекти щодо проведення масових заходів	322
Зубов М. В. Теоретичний аналіз дефініції “безвісно відсутня особа”	324
Каменева Н. В. Адаптація законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля.....	326
Кірюхова Н. С. Основні характеристики нотаріального процесу в Україні.....	329
Кривоберець М. М. Сучасні аспекти та особливості функціонування ринку туристичних послуг.....	331
Ладнюк М. О. Політична участь як елемент інституалізації місцевого самоврядування.....	334
Лісовська Ю. П. Адміністративне управління національними інформаційними ресурсами.....	336

АГРЕСІЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Проблема агресії в соціумі завжди хвилювала людство. Генеза цього поняття як феномену має досить великий спектр відображень. Активна фаза дослідження агресії в життєдіяльності людини науковцями започаткована в епоху Просвітництва і Нового часу. Науковці виділяли як “внутрішні” (індивідуально-психологічні, біологічні), так і “зовнішні” (соціально-психологічні, ситуативні) чинники агресивної поведінки людини. Томас Гоббс стверджував, що схильність до насильства є атрибутом поведінки всіх людей. За його думкою, існує три основних причини насильства та війн: суперництво із-за наживи, недовіра (напад в цілях власної безпеки) та жаждою слави, міркування власної гідності. Джон Локк вважав, що душа (психіка) дитини є “*tabula rasa*” (“чистою дошкою”), на якій відбивається життя. Своїм прикладом батьки можуть заохочувати жорстокість в своїх дітях: “якщо їх з малих років вчили, що можна бити та ображати інших ... то чи не цим вони готуються до того, щоб робити теж саме, коли вони стануть достатньо сильними...”. Стан війн, насильства, згідно Локку, є протиприродним станом людей; поряд з тим, насильство може бути виправданим, якщо воно здійснюється в якості захисту від замахів на своє життя, свободу (наприклад вбивство злодія). В цілому ж, існує два засоби вирішення спірних питань між людьми: звертаючись до права або до насильства: там, де закінчується перше, починається друге.

Ж.-Ж. Руссо висунув відому ідею “благородного дикуна”, згідно якої люди, в своєму природному стані є добрими істотами, яким суспільство нав’язує агресію та жорстокість. Ш. Монтеск’є пов’язував характер людей із географічними чинниками. Так, північний клімат, на його думку, сприяє формуванню таких рис, як хоробрість, войовничість (тобто, фактично, агресивність).

Розвиток у XIX ст. ряду природничих і гуманітарних наук (біології, соціології, кримінології, психіатрії та інших) дав певний поштовх в розумінні агресії та її причин. Це обумовило і новий погляд на агресію, згідно якому вона здатна виконувати і негативні, і позитивні функції. Але питання про роль внутрішніх та зовнішніх факторів агресії залишалось відкритим. Вже тоді з’явилась тенденція (яка, певним чином, зберігається й досі), згідно якої в природничих науках (зокрема, психіатрії) пріоритет віддавався внутрішнім (ендогенним) чинникам агресивної поведінки, а в гуманітарних (соціологія, соціальна психологія) — зовнішнім (екзогенним).

Так, французький психіатр Ж. Ескіроль пов’язував здійснення вбивств з хворобою, яку він визначив як “монomanія” (порушення інтелектуальної, афективної або вольової сфери психіки людини) [3]. Німецький психіатр Е. Крепелін відносив агресивні дії людини до симптомів психопатій (виділяв “збуджуваний” тип, “невитриманий”, “вороги суспільства” і т. п.). Його співвітчизник Е. Кречмер вважав, що імпульсивні насильницькі дії є результатом прогресуючої шизофренії або ознаками шизоїдної особистості [2].

Певна традиція вивчення феномену агресії була і в рамках соціології. Так, вивчаючи соціальні конфлікти, ряд дослідників (К. Маркс, Г. Зіммель, Р. Дарендорф, Л. Козер) виділяли соціально-економічні передумови насильницької поведінки людини. Французькі соціологи Г. Тард та Е. Дюркгейм в якості детермінант злочинності (в тому числі насильницької), вказували, відповідно, на механізм “наслідування” поведінки, та на явище “аномії”, тобто нормативну “розрегульованість” суспільства [1].

Значного успіху у вивченні проблеми агресії було досягнуто в післявоєнні та особливо в 1960-ті рр. в результаті синтезу знань ряду природничих і гуманітарних дисциплін (психології, біології, соціології, екології), а також розвитку наукової методології. В дослідженні агресії стали застосовуватися нові експериментальні технології. Саме в ці роки була накопичена значна кількість емпіричних знань, сформульовані основні теоретичні принципи вивчення агресії. З’являються праці найбільш видних дослідників з цієї проблеми — А. Басса, Л. Берковітца, А. Бандури та інших. В цілому, в період 1964–1973 рр. на тему агресії з’явилося в три рази більше публікацій, ніж за три попередні десятиріччя. А на кінець 70-х рр. було написано понад 350 монографій, присвячених проблемі людської агресії та агресивності. З’являються періодичні видання з проблем насильства і агресії, зокрема “Child Abuse and Neglect”, (“Зловживання та зневага до дітей”), “Aggressive Behavior” (“Агресивна поведінка”), “Journal of Interpersonal Violence” (“Журнал по міжособистісному насильству”) та ін. Частково це обумовлювалось поширенням в західних суспільствах такої проблеми, як насильницька злочинність, а з іншого боку, вивчення феномену агресії стимулювалось соціально-політичною атмосферою “холодної війни”.

Серед наукових джерел, присвячених аналізу соціально-психологічних факторів агресивної поведінки людей, зокрема молоді, слід відмітити праці американських психологів А. Бандури “Підліткова агресія” (1959), “Агресія: аналіз з позицій соціального навчання” (1973), Л. Берковітца “Агресія: соціально-психологічний аналіз” (1962), Р. Берона і Д. Річардсон “Людська агресія” (1977, 1994), Д. Маейрса “Соціальна психологія” (1983), Е. Аронсона “Соціальна тварина” (1995), а також трьохтомну працю “Агресія: теоретичний та емпіричний огляд” за редакцією Р. Джіна та Л. Берковітца (1983), яка містила статті видних фахівців з широкого кола питань, пов’язаних з феноменом агресії (проблеми визначення феномену агресії, його емпіричного вивчення, результати експериментальних досліджень впливу різних факторів агресивної поведінки).

У вітчизняній психологічній науці до 90-х рр. XX ст. феномену агресії не приділялось стільки уваги, як на Заході. Окремі спеціалісти займались вивченням деяких аспектів проблеми агресивної поведінки, зокрема психофізіологічного (Л. Колчіна, Н. Левітов), медичного (А. Лічко, А. Стаценко) та кримінологічного (Ю. Антонян, С. Єнікоплов, В. Кудрявцев, Е. Квятковська-Тохович, Т. Курбатова). Відповідно цьому, агресія вивчалася, здебільшого, як атрибут девіантної та делінквентної поведінки, а тому оцінювалась негативно. Суто психолого-педагогічної літератури з аналізом феномену агресії практично не було. В більшості наукових джерел терміни “агресія” та “агресивна поведінка” взагалі були відсутні. Так, у покажчику літератури із соціальної психології за 1970–1978 рр. немає жодного джерела з такими термінами, замість них зустрічаються такі поняття, як “відхиляюча”, “антисуспільна” та “делінквентна” поведінка.

Зміна в кінці 80-х — 90-х рр. XX ст. політичної і соціальної орієнтації в суспільстві, поширення соціальних конфліктів, зростання насильства призвели до того, що феномен агресії опинився в центрі уваги вітчизняної психології. З’являються на-

укові статі з аналізом даного феномену, його причин та передумов (А. Реан, Т. Румянцева та інші). При цьому, більшість матеріалів, була присвячена проблемам саме дитячої та підліткової агресії та агресивності (Н. Алікіна, І. Базенков, О. Бовть, С. Васьківська, Е. Гаспарова, Н. Дем'янова, С. Завражин, Є. Заїка, І. Марценківська, І. Масленіков, В. Рахматшаєва, А. Стаценко, Н. Цап та ін.). З 2001 року на Україні почав видаватись науковий журнал “Соціально-психологічні та медичні аспекти жорстокості”, засновником якого виступив Міжнародний медичний реабілітаційний центр для жертв війн та тоталітарних режимів (IRC).

З'являються нові напрямки в дослідженні факторів агресивної поведінки. Так, деякі дослідники (Т. Курбатова, М. Іовчук, А. Северний) вперше стали вказувати на існуючу систему освіти і виховання (школи, дитячі садки,) як на один з можливих факторів агресії дітей та підлітків. Ряд монографій та статей було присвячено неформальним молодіжним об'єднанням та молодіжним субкультурам (І. Башкатов, В. Казмиренко, Л. Радзіховський, В. Моргун, К. Седих, А. Толстих), феномену “дідовщини” в армії (Ю. Дерюгін, М. Марченко, І. Меркулов), впливу агресивних сюжетів в телефільмах (А. Допира, С. Єнікоплов, К. Тарасов, Л. Щеглов) та комп'ютерних іграх (І. Бурлаков, Е. Болескіна, Л. Давидова, С. Шапкін). Були перекладені і опубліковані праці ряду західних дослідників (А. Бандура, Л. Берковіц, Р. Берон, К. Бютнер, К. Лоренц, Д. Річардсон, Е. Фромм, та ін.).

Таким чином, дослідження феномену агресії свідчить, що в її обґрунтуванні сформувалось два основних підходи: “етико-гуманістичний” — який розглядає агресію як поведінку, що суперечить позитивній сутності людини і “еволюційно-генетичний” — що оцінює агресію як біологічно доцільну форму поведінки, яка сприяє виживанню та адаптації [1]. Загалом можна визначити, що агресія як соціальний феномен — це поведінка людини, яка спричинює шкоду іншим людям. Агресія проявляється у побитті інших людей, у вербальних образах, погрозах, ворожих насмішках, жартах, а також містить непрямі форми фізичної та вербальної агресії (бойкот, ворожа міміка та жестикуляція тощо).

Джерела

1. Дроздов О. Ю. Соціально-психологічні фактори динаміки агресивної поведінки молоді: Дис. ... канд. психол. наук (19.00.05). — Чернігів, 2003. — 225 с.
2. Крэйхи Б. Социальная психология агрессии / Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2003. — 336 с.
3. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности: пер. с англ. — М.: АСТ-ЛТД, 1998. — 672 с.